

Wehli Tünde

Emlékezés Tóth Melindára, a művészettörténészre

Dr. Tóth Melinda művészettörténész 2012 decemberében bekövetkezett halála szomorú feladat elé állított bennünket. Az elhunyt örököseként öccse, Tóth Iván, nagyvonalú ajánlatot tett: nővére könyvtárát ajándékképpen felajánlta annak az intézménynek, amelyben az a legjobban hasznosulhat. Így került a könyvtár jó része a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kara Művészettörténet és Elmélet Tanszéke könyvtárának állományába. Mostani ünnepünk a bizonyítéka annak, hogy helyes döntés született, mert a hagyaték jó kezekbe került, hiszen az átadást követő egy éven belül megtörtént az állományba vétele és katalogizálása, így használhatóvá tétele is. A hagyaték ünnepélyes átadása-átvétele alkalmához illően, a további előadásokhoz igazodva mutatom be Tóth Melindát, a művészettörténészt.¹

Tóth Melinda nagypolgári családban született. Mégpedig olyan családban, ahol az igazi értéket generációkon keresztül a műveltség és a tudás jelentette. Műtárgyakban gazdag otthonból indulva, idegen nyelvtudással jól felvértezve folytatta egyetemi tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetem művészettörténet-angol szakán 1957-1962 között.

¹ Az adatok forrása: Tóth Melinda (Budapest, 1939). In: Az Intézet munkatársai (1969-2011) (Összeállította Kerny Terézia). *Ars Hungarica* 37(2011/1) 141.; Biczó Piroska: Dr. Tóth Melinda (1939-2012). *Műemlékvédelem* 57(2013/1) 38-40.; Tóth Melinda írásainak bibliográfiája (1962-2001). Összeállította Bardoly István. *Műemlékvédelem* 57(2013/1) 41-42.; Adataim pontosítását és értékelését Dr. Urbach Zsuzsa, Dr. Végh János és Illés Eszter segítették, amiért fogadják hálás köszönetemet.

Művészettörténész tanárai között az őt különösen érdeklő román korral foglalkozó nem akadt. Mégis, már 1963 nyarán, amikor hallgatóként részt vehetett a Poitiers-i Egyetem (Centre d'études supérieures, Xe Stage internationale d'été 1963) kurzusán, a szakma olyan jeles, előadói minőségben fellépő képviselőihez csatlakozhatott, mint André Grabar, Erich Koehler, Jean Porcher, Percy Ernst Schramm és René Crozet.²

² Cahiers de civilisation médiévale 6. vol. 1963. 503. Chronique 10 juillet 9 août 1963. 503. P. G. szignatúrával.

könyvkiadója, Cserépfalvi Imre állt (1955-1963), akit 1963-ban a Kiadóban pozitív vezetőként számon tartott Tömpe András váltott fel (1963-1967). A Corvina Kiadó ekkor a megfeszített munka ellenére jó hangulatú szellemi műhely volt. Az idegen nyelvi szerkesztőség munkatársai – Tarr László, Pődör László, Tarisznyás Györgyi, Aczél Ferenc és Justus Pál – körében Tóth Melinda otthon érezte magát.³

A könyvkiadó után a műemlékvédelem következett. 1964-1965-ben egy középfokú könyvtáros képzettséget igazoló dokumentum birtokában Tóth Melinda az Országos Műemlékfelügyelőség könyvtárosa lett. Új munkahelyén kisebb műemlékvédelmi feladatokkal is megbízták. Például művészettörténészként részt vett a büki, egykor Szapáry kastély szállóvá alakításában,⁴ majd feltáró munkát végzett a sárvári Nádasdy várban.

Kutatásának építészettörténeti eredményeit közzé is tette.⁵

1965-1967 között Tóth Melinda a Városépítési és Tervezési Vállalat műszaki ügyintézőjeként a pálya szélére szorult. Majd 1967-ben a Szépművészeti Múzeum könyvtárában elhelyezkedve közelebb került szakmájához. 1968-ban befejezte a Széchényi Könyvtár könyvtáros tanfolyamát, diplomamunkaként elkészítette

³ Urbach Zsuzsa szíves közlése (2014. június 10.) és Körber Ágnes: Egy kiadó alapítása. Lábjegyzetek a Rajk-perhez. Betekintő 2014/1. www.betekinto.hu/sites/default/files/2014_1_korber.pdf.

⁴ Regi.epiteszforum.hu/node/14593

⁵ Tóth Melinda: A sárvári vár. Vasi Szemle 22(1968) 69-74.; uő: A sárvári vár építéstörténete. (Die Baugeschichte der Burg Sárvár). Savaria, A Vas Megyei Múzeumok Értesítője 4(1966-1970) Szombathely 1973. 193-286.; Pámer Nóra – Tóth Melinda: Sárvár (Vas megye). In: Gerő László (főszerk.): Várépítészettünk. (Die Baugeschichte der ungarischen Burgen) Budapest 1975. 227-235.

új munkahelye szakkatalógusát.⁶ 1972-ig dolgozott a múzeumi könyvtárban. A könyvtári feladatok ideje és energiái jó részét lekötötték. A szerzeményezéstől az olvasószolgálatig kiterjedően igényt tartottak munkájára. Tóth Melinda a kötelezőnél több feladatot vállalt. Az olvasókat készségesen segítette. A könyvtári dokumentumokat sajátjaként kezelte. Szeme zárás előtt végigpásztázta a könyveket: kiszúrta az olvasók által rossz helyre tett könyveket, a polcokon megigazította a sorból kilógó vagy ferdén álló köteteket. A könyvtár szeretete, a könyvek tisztelete áthatotta a könyvtár akkori vezetőjét - Aggházy Máriát és művészettörténész munkatársait - Benkő Viktorné Gönczi Évát és Gábor Esztert, sőt, az ő habitusukat őrzi napjainkban is az akkoriban még fiatal Illés Eszter könyvtáros.

1969-ben a Művészettörténeti Dokumentációs Központ bázisán létrejött a Művészettörténeti Kutató Csoport. Az akadémiai intézmény megalakulása pezsgést, mozgást hozott a szakmába. Aradi Nóra igazgató ismerve Tóth Melinda felkészültségét, elhivatottságát, 1972-ben tudományos munkatársi státuszban alkalmazta őt. Tóth Melinda a Kutatócsoport utódintézményéből, a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutatóintézetéből 1999-ben PhD fokozattal rendelkező tudományos főmunkatársként vonult nyugállományba, mégpedig

⁶ A Szépművészeti Múzeum Könyvtárának szakkatalógusa. Szakdolgozat. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár 1968. Kézirat. Ld: www.mfab.hu/data/cikk/91/cikk_91/04.30/gyujt_osztaly/Konyvtar.pdf

saját elhatározásából.⁷ Az Intézeti 27 éves munkaviszony jórészt a munkahely feladataihoz kapcsolódó kutatómunkával, kiállítás szervezéssel, kötetek szerkesztésével telt el, de ezek emellett tekintélyes külső megbízások is elérték őt.⁸ Az Intézetben töltött első években Tóth Melinda az Árpád-kori falfestészetet vizsgálta. Ez a téma az egyetemi évektől foglalkoztatta őt, ugyanis már 1962-ben megvédett szakdolgozatának témáját is erről a területről választva, a középkori falfestészet nyugat-magyarországi emlékeiből írt.⁹ 1969-ben elkészült bölcsészdoktori disszertációjában pedig a hidegségi Szent András-templom Árpád-kori falképeivel foglalkozott.¹⁰ 1971 és 1974 közötti, a feldebrői, süvetei (Sivetice) és kosztolányi (Kostol'any) templomok román kori falképeiről közreadott tanulmányai már Az Árpád-kori falfestészet című, 1974-ben megjelent kötet közvetlen előmunkálatai voltak.¹¹ A könyv a tárgyalt korszak magyarországi falfestészetének első korszerű feldolgozása. A régiónkénti kronológiai rendben de a stíluskapcsolatokat is figyelemmel kísérve mutatja be a történeti Magyarország

⁷ A PhD fokozatot 1997-ben nyerte el, életműve alapján.

⁸ 1972-1974 között a Dokumentációs Osztály vezetője volt, egyéb adminisztrációs munka nem terhelte.

⁹ A középkori falfestészet nyugat-magyarországi emlékei. Szakdolgozat. Budapest, ELTE, Művészettörténeti Tanszék, 1962.

¹⁰ A hidegségi templom románkori falképei. Doktori disszertáció. Budapest, ELTE, Művészettörténeti Tanszék, 1969.

¹¹ Le pitture murali romaniche nella cripta della chiesa di Feldebró. Acta Historiae Artium 17(1971) 141-170.; The Romanesque Mural Paintings of the Feldebró Church. Evolution générale et développements régionaux en histoire de l'art. Actes du XXIIe Congrès International d'Histoire de l'Art. Hg. von György Rózsa. Budapest 1972. I. 459-465.; A süvetei körtemplom freskói. Adalékok a középkori falképciklusok templombeli elhelyezésének kérdéséhez. Építés- Építészettudomány 5(1973) 288-295.; A kosztolányi templom falképei. Ikonográfiai és datálási kérdések. Ars Hungarica 3(1974) 59-76.; Árpád-kori falfestészet. Budapest 1974. (Művészettörténeti füzetek 9.)

falfestészeti emlékeit. Az egyes emlékek monografikus feldolgozásának összegezése útján jut el az általánosításhoz. A monografikus feldolgozás keretében bemutatásra kerülnek a műalkotás létrejöttének háttérét nyújtó körülmények: a megrendelő műveltségének és a művész tanultságának, kvalitásának, stílusának kérdése. A stíluselemzés részletező, ugyanakkor lényegre törő. Nem általánosságokat tartalmazó, hanem egyéni vonásokat kiemelő. Az összegezés pedig az egyes emlékeket a mestertől vagy festőkörtől kiindulva az európai festészetben rögzíthető pozíciójának a meghatározásához juttat el. A szerző lényegében a bécsi művészettörténeti iskola 1960-1970-es éveket meghatározó személyiségeinek stíluskritikai módszerét vezette be a magyarországi falfestészeti kutatásokba. Otto Pächt elméleti tanulmányai mellett, melyeket a Methodisches zur kunsthistorischen Praxis című könyv 1977-es müncheni kiadásában összegezett, Otto Demus szintézisei közül a Max Hirmer fotóival kiadott: Romanische Wandmalerei című, Münchenben 1968-ban megjelent opusára gondolunk első sorban. Itt jegyzem meg, mert Tóth Melinda is e műve írása közben fogalmazta meg velem beszélgetve a stíluskritikai módszer szupremáciáját az ikonográfiai kutatással szemben. Otto Pächthez hasonlóan ő is azt vallotta, hogy a festő ecsetvonásai mögött értelmetlen és fölösleges mögöttes tartalmat keresni, mert ilyen nincs. Ezen túl azt is hallhattam e beszélgetés során, hogy, leegyszerűsítve a kérdést, az a művészettörténész foglalkozik a témával, akit

hiányos képességei vagy felkészületlensége nem engednek a stílus közelébe. Ez természetesen nem jelentette az ikonográfiai vizsgálódásban rejlő lehetőségek kiaknázását. Szép példát kínál ebben a vonatkozásban a jáki templom délnyugati toronyaljában fennmaradt falképek elemzése, ahol a falképek öt megelőző elemzőivel szemben arra figyelmeztet, hogy két „motívum formai hasonlósága nem jelent tartalmi egybeesést”. Azaz, a nyugati fal ravatalhoz hasonló ábrázolása nem értelmezhető egy világi kegyúr halála és eltemetése ábrázolásaként, helyesebb egy itáliai közvetítéssel érkező bizánci Dormitio kompozíciót felismernünk e falon.¹² A könyvhöz idővel appendixek társultak. A megjelenést követő 20. évben a Pannonia Regia kiállítás katalógusa adott módot 11-13. századi falfestészetünk újbóli átgondolására, továbbá az időközben előkerült jelentős - pl. visegrádi és veszprémi - leletek feldolgozására.¹³ 1995-ben pedig ugyancsak frissen feltárt falképek - pl. Csoltmonostor elemzése - mellett a régi anyag szükséges korrekcióit is vállaló tanulmánnyal jelentkezett Tóth Melinda. A korrekció számos korábbi részletkérdést, problémát tisztázott, de úgy érzem, a 13. század második fele vége emlékanyagának a rendbetételéhez a stíluskritika nem volt elegendő. E pentimentoként is értelmezhető opusszal Tóth Melinda elbúcsúzott a falkép festészettől, hogy az eddiginél

¹² Tóth 1974. 62.

¹³ Pannonia regia. Művészet a Dunántúlon 1000-1541. Magyar Nemzeti Galéria 1994 október - 1995 február. Kiállítási katalógus. Szerk. Mikó Árpád Takács Imre. Budapest 1994. III-1., III-3., III-4., III-5., III-6., III-7., III-8. számú tételek.

több időt biztosítson az őt közel negyed százada foglalkoztató pécsi műhely problematikának.¹⁴

A pécsi Szent Péter székesegyházon dolgozó román kori építőműhely tevékenységének feldolgozása két széles mederben folyt. Egyfelől a dóm román kori kőanyaga, másfelől a középkori magyarországi épületszobrászat területén. 1988-ban lebontásra került az 1949-ben Lux Kálmán tervei nyomán épült átriumos kőtár, melynek kapuit 1952-ben nyitották meg a nagyközönség előtt. 1994-2006 között megtörtént a kőanyag restaurálása és művészettörténeti feldolgozása. Felépült az új kőtár épülete, időközben elkészült a kiállítás forgatókönyve, és 2004-ben megnyílt a kiállítás is. Az említett évszámok azt mutatják, hogy a munka nagyon lassan, akadozva haladt. Tóth Melinda gyakran ellenszélben dolgozott, és olyan feladatokkal is meg kellett küzdenie, amik távol álltak szakmai kompetenciájától. Ilyen volt időnként az előrelépést biztosító anyagi feltételek megteremtése. Különösen emlékezetes a Getty Alapítvány támogatásának elnyerése, a nagyon bonyolult feltételekkel. Egyszer például, az alapítvány felé zökkenőmentes elszámolás érdekében egy konferenciát is kellett szerveznie. A konferenciát a Szín szerepe a középkori művészetben téma közé rendezte Tóth Melinda. A konferencia sikeres volt, de az előadások többnyire elenyésztek. Tóth Melinda folyamatosan foglalkozott a restaurálás kérdéseivel és az új múzeumi épület terveivel is.

¹⁴ A pécsi műhely francia rétege. *Ars Hungarica* 3(1975) 333.

Közben sorra jelentek meg tollából a kőtári anyag nagyobb egységeket feldolgozó részlettanulmányai, melyek új eredményekre vezettek a datálás valamint a funkció területén és új alapokra helyezték a stíluskapcsolatok kérdését is.¹⁵ Mivel Tóth Melinda pécsi tevékenysége a jelen ünnepnek önálló témájaként is bemutatásra kerül, elemzésétől eltekinthetnek. Ugyanakkor hangsúlyozandó a stílusanalízisnek az a finomsága, amellyel követte valamely stílus felbukkanásán és metamorfózisán átívelő rétegződését későbbi alkalmazói kezén. A stílusorientáció tekintetében pedig függetlenítette magát az elődök, főleg Gerevich Tibor 1938-ban megjelent - egyébként napjainkig értéket képviselő - Magyarország románkori emlékei című kötetének aktuálpolitikai megfontolásokon nyugvó megállapításaitól. Ezzel egyidejűleg az újabb kutatások fényében a 11-12. századi építészeti periódusokat módosította, az elődök korai datálásait későbbi időpontokhoz közelítve. Mint említettem, Tóth Melinda tágabb magyarországi és európai összefüggésben kutatta anyagát. Az összefüggések felismeréséhez jó háttérként szolgált az 1978-as Árpád-kori kőfaragványok kiállítás rendezése és a katalógus összeállítása, tételeinek megírása, melyben komoly szerepet

¹⁵ Ld. az előző jegyzetet; La cathédrale de Pécs au XIIe siècle - Problèmes que posent les recherches d'un décor sculptural. Acta Historiae Artium 24(1978) 43-60.; Pécs und die Skulptur Ungarns im 12. Jahrhundert. Forschungsfragen der Steinskulptur der Arpadenzeit in Ungarn am 22. Mai 1978 in Székesfehérvár. Hg. von Jenő Fitz. Székesfehérvár 1979. 21.29.; A pécsi székesegyház nyugati karzata. Építés- Építészettudomány 15(1983) 429-455.; Die Umbauung des Heiligenkreuz-Altars in der Kathedrale zu Pécs. Skulptur des Mittelalters. Hg. von Friedrich Möbius und Ernst Schubert. Weimar 1987. 81-106.; A pécsi dómmúzeum. Kiállítási katalógus. Írta Tóth Melinda et al. Pécs 1988.; A pécsi székesegyház márványkapuja. Művészettörténeti Értesítő 43(1994) 5-12.

vállalt Marosi Ernő mellett.¹⁶ Az 1000–1300 közötti kőfaragványok reprezentatív seregszemléje a magyarországi művészettörténeti kézikönyv meg nem valósult Árpád-kori kötetének előkészítését szolgálta. Az egyes katalógustételek közül nem egy későbbi tanulmányok kiindulópontjául szolgált. Ez nem kizárólag a pécsi épületszobrászatra értendő, amiről már a kiállításhoz fűzött konferencián előad,¹⁷ hanem egyéb, főleg 11. századi emlékekre, melyek nagy részére vonatkozó kutatásait a Szent István év (1988) alkalmából összegezi.¹⁸ Ennek során fordul figyelme a székesfehérvári Szűz Mária prépostsági templom felé, melynek kutatását az említett Árpád-kori kézikönyv megfelelő fejezetének terve indokolta. Tóth Melinda 1987-ben Kralovánszky Alán oldalán kapcsolódott be intenzíven a prépostságra vonatkozó kutatásokba, és az együttműködés első jeleként egy a bazilikával foglalkozó szimpozion rendelkezésére bocsátotta a kézikönybe megírt fejezetét. Biczó Piroska későbbi ásatásainak idejében (1994–2009 között, megszakításokkal) is folytatódott az

¹⁶ Árpád-kori kőfaragványok. István Király Múzeum. 1978. május–augusztus. Kiállítási katalógus. Szerk. Marosi Ernő Tóth Melinda. Budapest 1978. Pl. Csolt monostora in: Henszlmann Lapok No. 4. 1994. 6–10.; A katalógusban gyökerező publikációk: Kutaspusztá in: A középkori Dél-Alföld és Szer. Szerk. Kollár Tibor. Szeged 2000. 241–255. (B. Nagy Katalinnal).; Az Árpád-kori katalógusénál kecsesebb munkával vett részt a következő intézeti kiállításkatalógus szerkesztésében: Művészet I. Lajos király korában 1342–1382. István király Múzeum. 1982. szeptember–1983. március. Katalógus. Szerk. Marosi Ernő Tóth Melinda Varga Livia. Budapest 1982.

¹⁷ Tóth 1979.

¹⁸ A művészet Szent István korában. Szent István és kora. Szerk. Glatz Ferenc Kardos József. Budapest 1988. 113–132.

együttműködés. Biczó ásatásai igazolták az átadott szöveg nyugati apszis meglétére vonatkozó hipotézisét.¹⁹

Tóth Melinda az Árpád-kori kőfaragványok kiállítás katalógusa mellett munkahelyi feladatként más kiadványok szerkesztését is vállalta. Ezek közül legjelentősebb vállalkozása a művészettörténeti kézikönyv sorozat későközépkori kötetéhez 1975–1978 között három füzetben közreadott Documenta Artis Paulinorum, A Magyar Rendtartomány Monostorai című forráskiadvány sajtó alá rendezése volt. Emlékeim szerint emberpróbáló, heroikus küzdelemnek bizonyult a sok kézen megforduló dokumentumgyűjtemény szerkesztése, sajtó alá rendezése.²⁰

Tóth Melinda 1982 őszén nagy lelkesedéssel vetette bele magát az oktatásba. Egy munkatárs-csere akció keretében kapott megbízást az ELTE Művészettörténeti Tanszékén. Tóth Sándor magyarországi román kori művészettel foglalkozó előadását és szemináriumát vette át. A tanárcsere célja az volt, hogy a művészettörténet szakos hallgatók az őket rendszeresen oktató tanárokon kívül más kutatók módszereivel is megismerkedjenek. Tóth Melinda hallgatóit egyfelől a stílusanalízis alkalmazásába vezette be, másfelől a problémalátás és megoldás lehetséges útvonalait járta végig tanítványaival, akiket imponáló tudásával, jó előadókészségével lenyűgözött. A kurzus

¹⁹ Biczó 2013. 40.

²⁰ I. füzet A-M. Gyűjtötte Gyéressy Béla. Sajtó alá rend. Tóth Melinda. Budapest 1975. II. füzet N-Sz. Gyűjtötte Gyéressy Béla. Sajtó alá rend. Tóth Melinda, ifj. Entz Géza, Széphelyi F. György. Budapest 19976. III. füzet Z-Zs. Gyűjtötte Gyéressy Béla. Sajtó alá rend. Tóth Melinda, Pintér Gábor, Széphelyi F. György. Budapest 1978.

előtt is gyakran keresték fel őt egyetemi hallgatók, pályakezdő fiatalok szakmai kérdésekkel, mostantól még gyakoribbakká váltak látogatásaik. Ő mindig szívesen látta a friss szellemű, érdeklődő fiatalokat és minden konzultációra komolyan felkészült. Egyébként úgy hiszem, hogy velem kezdve a sort, minden középkoros művészettörténész legalább egyszer megfordult nála egy csésze tea erejéig. Több szakdolgozat témavezetését vállalta, Mentényi Klárát pedig a 2006-ban megvédett, A székesfehérvári Szűz Mária prépostsági templom román kori faragványai. A faragványok története a 19. században című PhD dolgozatának témavezetőjeként segítette.²¹ A témavezetésen és a konzultációkon kívül a fiatalok támogatásának más útját is járta. Külföldi útjaik előtt nem csak tanácsokkal és segítőkész kollégák elérhetőségével segítette őket, hanem ösztöndíjak elnyerésében is szívesen közreműködött. Például közvetítésével több művészettörténész kolléga vehetett részt a Poitiers-i nyári kurzusok valamelyikén.

Fontos volt Tóth Melinda számára a szakmai kapcsolatok kiépítését és azok ápolását. A külföldi kapcsolatokat első sorban a magyarországi kutatások nemzetközi folyamatokhoz igazítása, elismertetése szempontjából tartotta fontosnak. Többek között ezért kísérte figyelemmel a Collegium Budapest működését. A Münchenben élő Bogyay Tamással, vagy a

²¹ ELTE BTK Művészettörténeti Doktori Iskola Disszertációs adatbázis. doktori.btk.elte.hu/art/

Zentralinstitutban dolgozó Peter Diemerrel és feleségével, Dorotheával is ilyen célból levelezett. Szerencsére a Bogyay Tamással folytatott levélváltás dokumentumai az egykor müncheni, jelenleg Regensburgba áthelyezett Ungarisches Institutban fennmaradtak,²² de a Diemerrel és más kutatókkal folytatott levelezéséről nincs tudomásom. Sűrű külföldi útjain a műemlékek helyszíni tanulmányozása és a könyvtári munka mellett kollégák felkeresésére sem sajnálta az időt. A külföldi kutatók pedig szívesen látott vendégei voltak otthonának. Nem egyszer vendége volt Michael Gervers, és többek között Walter Cahn is meglátogatta. Figyelme kiterjedt a rokon- és társtudományok képviselőire is. Ilyen szempontból különösen sikeres volt a kiváló lengyel medievistával, Alexander Gieystorral kialakult ismeretsége. Gyakran és szívesen kereste fel a hazai szakemberek különböző köreit és azok tagjait. Az egyetemen a nagy műveltségű és európai látókörű Zádor Anna professzorasszony vonzáskörébe került, aki bevonta őt a saját, társadalmi és szakmai elithez tartozónak tekintett körébe. Intellektuális barátság fűzte őt a kopt művészet kitűnő kutatójához, Török Lászlóhoz. Az idősebb pályatársak közül a művészettörténetet Mainzban Joseph Braunnál és Adolph Goldschmidtnél tanult és sokoldalúan művelt Baranyai Bélánéről beszélt mindig szeretettel. Műemlékes múltjából Détsky Mihályra emlékezett szívesen. A Szépművészeti

²² K. Lengyel Zsolt: Bogyay Tamás magyarságtudományi tevékenysége az emigrációban. 129. o. 121. j.

Múzeumban Aggházy Mária és Urbach Zsuzsa szakmai alapokon nyugvó barátságát élvezhette. A történészek közül olyan idősebb auktoritások kérték szakmai tanácsait, mint ifj. Jankovich Miklós, Váczy Péter, Györffy György vagy Szűcs Jenő. Szűkebb baráti körét művészettörténész évfolyamtársai és kortársai alkották.

Az elmondottakból úgy tűnik, hogy Tóth Melinda egyéniségének legjobban megfelelő munkahelyét a Corvina Kiadó jelentette, míg számára szakmai szempontból leginspiratívabbnak, időt és lehetőségeket biztosítónak a Művészettörténeti Intézet tekinthető.

Kevés kutató életműve lezárt, befejezett publikációk gyűjteménye. Sajnos Tóth Melinda után is maradtak a készültség különböző fázisát őrző és kéziratos művek. Az Árpád-kori művészettel foglalkozó kézikönyvek – közülük az első két, a második egy kötetes lett volna, az első sok, a második három szerzős – megírt fejezetei feltehetően az intézeti Adattárban megtalálhatók és még felhasználásuk is remélhető. A pécsi székesegyház román kori kőemlékeinek katalógusa befejezetlen. A maximalizmus akadályozta meg Tóth Melindát abban, hogy késznek nyilvánítva a művet kiengedje kezei közül. Nem tudott szembesülni azzal a ténnyel, hogy a történettudományok eredményei nem statikusak és nem is örökérvényűek. Talán reménykedhetünk abban, hogy a nagy mű legalább olyan szintig rekonstruálható, ahol kéziratként használható vagy szerencsés esetben ahonnan továbbépíthető lehet. A hosszú betegség első

évei az akarás és a képtelenség jegyében teltek. Ebben az állapotban Tóth Melinda eredménytelenül birkózott a cikó/széplaki monostorral. Még egy velencei kútkáva tápéi templomban őrzött másolatának vizsgálatába is belefogott Visy Zsolt megkeresésére. Egyelőre nem tudjuk, hogy ennek kutatásában mire jutott.²³

Tóth Melinda életműve befejezetlensége ellenére koherens. Két fő kutatási területe következetesen épült fel biztos vázára. Eredményei bizonyára még hosszú ideig figyelmet érdemlőek maradnak. Kutatási módszere a jövő generációnak is példamutató lehet.

Következetesen két fő kutatási területről beszéltem. A műemlékvédelemmel kapcsolatos tevékenységet az életpályán belül epizódnak tekintem. De Tóth Melinda pályáját még egy epizód árnyalta. Mégpedig a műgyűjtésé. Egyfelől családi örökség részeként kiváló bútorokkal és műtárgyakkal rendezhette be budai Vár-beli lakását. A berendezést néhány biztos szemmel kiválasztott darabbal maga is gyarapította. Másfelől nem csak szakmai becsületből, hanem személyes érintettség okán is foglalkoztatta az a más közgyűjtemények mellett a Magyar Tudományos Akadémia Goethe-gyűjteményét és a Szépművészeti Múzeum többek között Dürer és Rembrandt grafikáinak tekintélyes hányadát nyújtó gyűjtemény, mely eredetileg ősei, Elischer Boldizsár, illetve Elischer Gyula

²³ Visy Zsolt eredményeiről sem tájékoztat bibliográfia adat. A közös munkát említi: Rostás Péter: A rejtelmes kút. Egy velencei kút magyarországi másolatai. *Ars Hungarica* 34(2006/1-2) 295.

tulajdona volt. Leszármazottként lehetőségeihez mérten előrevitte, illetve segítette a gyűjtemény feldolgozását. Az egyiket Géber Antal Magyar gyűjtők²⁴ című kéziratának összeállításával tette 1970-ben, a másikat pedig Juhász Sándor anyaggyűjtését segítve a Dr. Elischer Gyula monográfia összeállításakor.²⁵

Tóth Melinda 2012 decemberében elhunyt. Azóta folyamatosan és bizonyos alkalmakkor idézzük magunk elé emlékét. A kollektív megemlékezésre a lelki üdvéért 2013. január 25-én bemutatott szentmise kínálta az első alkalmat. A második, jelen pillanatot könyvtára ajándékkénti átadásának-átvételének ünnepélyes aktusa nyújtotta. Az emlékezés első bizonyítékai az utolsó munkahely 2013. január 16-i közleménye az Intézet honlapján, Jékely Zsombor angol nyelvű nekrológja a Medieval Hungary 2013. február 24-i számában.²⁶ Később következtek a terjedelmesebb és értékelő megemlékezések, melyek a kutatásnak egy-egy területére irányultak. Ezek közé tartozik Biczó Piroska megemlékezése a Műemlékvédelem c. folyóirat 2013. évi 1. számában.²⁷ És még ma is áll a Szépművészeti Múzeum Könyvtárában rendezett emlékkiállítás, melynek egy tárlónyi tárgyi anyaga és írott dokumentumai a művészettörténész pálya jelentős állomásait mutatják be Illés Eszternek köszönhetően. Megjelentek a Tóth Melinda emlékének szánt tudományos

²⁴ Géber Antal: Magyar gyűjtők I-II. Közreadja Tóth Melinda. Budapest 1970. Kézirat, Szépművészeti Múzeum 15331/1-2.

²⁵ Juhász Sándor: Egy gyűjtő portréja. Dr. Elischer Gyula. Budapest 2007.

²⁶ jekely.blogspot.hu/2013/02/in-memori-amelinda-toth.html

²⁷ Dr. Tóth Melinda (1939-2012). Műemlékvédelem 57(2013/1) 38-40.

publikációk is. Ezek közé tartozik Buzás Gergely A pécsi székesegyházak a román korban c. 2013-ban közzétett online tanulmánya.²⁸ Tudomásom szerint ebben az évben várható Rostás Tibor More graeco-in griechischer Manier. Byzantinische Wandmalereien in Ungarn im zweiten und dritten Viertel des 13. Jahrhunderts című tanulmánya a Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik 63., 2014-ben megjelenő 2013. évi évfolyamában. És holnap, az Ünnepi Könyvhét első napján dedikálja a budapesti Vörösmarty téren Tóth Melinda emlékének szentelt, Esztergomi és pécsi márványkapuk című kötetét²⁹ Raffay Endre. Szeretném remélni, hogy ezeket a publikációk továbbiak követik majd, mert ezek a tiszteletteljes emlékezésnek Tóth Melindához méltó megnyilvánulásai.

²⁸ In: Archaeologia - Altum Castum Online. A Magyar Nemzeti Múzeum Visegrádi Mátyás Király Múzeumának középkori régészeti online magazinja. 2013. archeologia.hu/content/archeologia/164/pecs.pdf; Nyomtatott kiadás: Buzás Gergely: Az egyházmegye építészeti emlékei. In: A pécsi egyházmegye története I. A középkor évszázadai (1009-1543). Szerk. Fedeles Tamás-Sarbak Gábor-Sümei József. Pécs 2009. 611-713.

²⁹ Újvidék, Forum 2013.